

Jerzy Kosiewicza, *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii*, Warszawa 2000, Wydawnictwo AWF Warszawa.

„Nowe drogi filozofii”

Współczesny sport przestał być zjawiskiem dającym się pominąć w rozważaniach nad kondycją człowieka i kształtem cywilizacji. Jego zadziwiająca powszechna obecność w świecie kultury masowej sprawia, że staje się on punktem odniesienia dla różnorodnych manifestacji kulturowych zwracających uwagę na wygląd i sposób funkcjonowania ludzkiego ciała, poczynając od doświadczeń natury estetycznej, przez rozległą sferę rozważań nad ciałem i zdrowiem, na moralnych wartościowaniach zachowań społecznych kończąc.

Rozległość i różnorodność spojrzeń i interpretacji prowokuje do poszukiwania wspólnego teoretycznego podłoża dla rozważań nad sportową rzeczywistością, które stanowić mogą nauki podstawowe, zwłaszcza zaś antropologia filozoficzna i aksjologia kreujące modele człowieka i wzory wartościowań. Przykładem takich poszukiwań jest najnowsza książka Jerzego Kosiewicza.

Rozważania zebrane w książce pt. *Kultura fizyczna i sport w perspektywie filozofii* operują na dwóch poziomach refleksji. Poziom pierwszy wyznacza sam przedmiot, który autor sytuuje w rozległej perspektywie kulturowej – stanowią go zjawiska, które swoim zasięgiem obejmuje definicja kultury fizycznej. Sport, mimo iż zawiera się w pojęciu kultury fizycznej, zasługuje, zdaniem autora, na znaczące wyróżnienie, co zaakcentowane zostało w samym tytule książki. Poziom drugi buduje J. Kosiewicz na bazie wieloaspektowej refleksji metodologicznej mającej stanowić podstawę dla filozoficznych ujęć różnorodnych aspektów rzeczywistości świata sportu. Podstawę, gdyż mamy tu do czynienia z filozoficzną drogą, jaką należy przebyć, by ukształtować koncept ideowy nowej dyscypliny. Prezentowany przez autora filozoficzny namysł nad sportem wyznacza pewien model „filozofii sportu” budowany na aksjologicznym i antropologicznym ujęciu kultury fizycznej. Ta nowa dziedzina filozofii aspirująca do autonomii musi, jak zauważa autor, dokonać samorefleksji nad swoim przedmiotem i metodą badawczą.

Punkt wyjścia dla filozoficznych rozważań nad sportem powinno stanowić wyznaczenie ontologicznego i aksjologicznego statusu kultury fizycznej, na rozważeniu których koncentruje się część pierwsza omawianej pracy. Antropologiczne i aksjologiczne podstawy kultury fizycznej określają perspektywę badawczą,

w której cielesnej formie bytu ludzkiego cel wyznaczają jego aksjologiczne ujęcia, czyli – jak to określa sam autor, „ujmując rzecz po arystotelesowsku”, że przyczyną i celem, energią i aktem są koncepcje człowieka i perspektywy pedagogiczne, potencją natomiast jest ciało ludzkie jako byt możliwy do aktualizacji. Dyskutując nad treścią i założeniami różnorodnych koncepcji kultury fizycznej, J. Kosiewicz opowiada się za ujęciem holistycznym, stanowiącym swoistą syntezę założeń teorii kultury i przesłanek leżących u podstaw definicji kultury fizycznej. Składają się na nią formy świadomości społecznej i zachowania stwarzające podstawę dla harmonijnego i wszechstronnego rozwoju ludzkiej jednostki. Szczegółne miejsce zajmuje tu, oprócz wartości duchowych, wizja fizycznej doskonałości człowieka, którą wyznacza m.in. budowa, postawa i estetyka ciała oraz jego sprawność, wydolność i odporność fizyczna. Wiedza o tak szerokiej dziedzinie rzeczywistości nie może mieć charakteru jednorodnego. Nie do pogodzenia bowiem wydają się opcje nauk formalnych i empirycznych, odrzucających programowo wszelkie wartościowania, z przesłankami wartościującymi charakterystycznymi dla ujęć humanistycznych, zwłaszcza kulturoznawczych. Dlatego nie da się, zdaniem autora, wypracować wspólnej dla nauk o kulturze fizycznej płaszczyzny metodologicznej, spójnej ogólnej teorii i procedur badawczych. Charakterystyczna dla współczesnej nauki postępująca specjalizacja będzie wyznaczała filozofii kultury fizycznej rolę integrującą pośród wszystkich nauk o kulturze fizycznej, czyniąc z niej obiektywizację potrzeby zachowania więzi i korespondencji pomiędzy naukami.

Ponieważ filozofia kultury fizycznej aspirująca do miana „nowej dziedziny filozofii” jest w trakcie powstawania, przeto, jak pisze J. Kosiewicz, główny ciężar projektów i realizacji eksploracyjnych spada na barki filozofów *sensu stricto*, badających rozmaite przejawy i aspekty kultury fizycznej. Korespondencja z innymi dziedzinami filozoficznymi stwarza możliwość wykorzystania sprawdzonych już w innych obszarach konstrukcji języka, kategorii, pojęć i specyficznej metodologii dla opisu i wyjaśnienia praktycznych i teoretycznych przejawów kultury fizycznej. W tej perspektywie filozoficzny namysł nad sportem lokowałby się, wzorem tradycji anglosaskiej, w obszarze refleksji filozoficznej, a „filozofia sportu” stawałaby się jedną z postaci doświadczenia filozoficznego. Jego specyfikę wyznaczałby sam przedmiot – nader konkretna forma rzeczywistości, jaką stanowi świat sportu. Droga takiej filozoficznej refleksji przebiegałaby od sięgających fundamentu bytowego ontologii i aksjologii antropologicznych ujęć człowieka po ich aktualizującą się formę ludzkiej cielesności. Konkretyzująca się, w postaci antropologii kultury fizycznej, antropologia kulturowa konstruowałaby teoretyczne i empiryczne ideały i wzorce osobowe o charakterze pedagogicznym, prakseologicznym, medycznym i kulturowo hedonistycznym, które urzeczywistniałyby się w obszarze sportu, wychowania fizycznego, rehabilitacji ruchowej, turystyce i rekreacji.

Nauki o kulturze fizycznej w dążeniu do zyskania samoświadomości teoretycznej stworzyły teorię kultury fizycznej, wyznaczającą im metateoretyczny poziom refleksji. W takiej postaci teoria kultury fizycznej postrzegana byłaby jako „system twierdzeń i hipotez uniwersalnych, nawiązujących do filozofii jako dyscypliny o najogólniejszych prawach rzeczywistości”. Wspierająca się na dokonaniach filozofii kultury, filozofii przyrody i antropologii filozoficznej teoria kultury fizycznej formułowałaby twierdzenia uzasadniające potrzebę badań i refleksji nad człowiekiem w kulturze fizycznej, stanowiąc, jak pisze J. Kosiewicz, imperatyw dla rozwoju siebie samej jako formy samowiedzy, antropologicznie zorientowanej ogólnej teorii kultury fizycznej.

Kultura fizyczna zorientowana na wychowanie człowieka poprzez kształtowanie jego sprawności fizycznej wprowadzałaby w obszar doświadczenia teorii kultury również dyscypliny praktyczne takie jak pedagogikę kultury fizycznej. Wskazywałaby zatem na możliwość zbliżenia teorii do praktyki. Właściwym punktem wyjścia dla refleksji o człowieku w pedagogice kultury fizycznej powinna być antropologia filozoficzna tworząca teoretyczną wykładnię stawianych przez pedagogikę kultury fizycznej kwestii.

Rozważaniom nad budowaniem nowej postaci refleksji filozoficznej towarzyszy zamiar zrekonstruowania przebiegu dziejów filozoficznej myśli nad zagadnieniami, które obejmuje współczesna definicja kultury fizycznej w Polsce. W kontekście historycznym można by wyróżnić trzy etapy wyznaczające jednocześnie trzy modele takiej refleksji.

Etap pierwszy wyznacza refleksja filozoficzna kształtująca się na marginesie innych tematów badawczych. Do tej grupy zaliczyć można rozprawy E. Abramowskiego, S. Brzozowskiego i Jana Pawła II. Prowadzone przez nich rozważania o charakterze filozoficzno-antropologicznym oraz teologiczno-antropologicznym nie mają co prawda bezpośredniego związku z filozofią kultury fizycznej, sytuując się w obszarze antropologii filozoficznej, tworząc jednak dziedzinę filozofii ciała są ontologicznym, epistemologicznym i aksjologicznym podłożem teorii i praktyki w sferze kultury fizycznej. Jej fundamentem jest bowiem ludzkie ciało, a jego konkretyzacja dokonuje się w perspektywie refleksji filozoficznej. Tym rozważaniom antropologicznym towarzyszy refleksja, zajmująca poczesne miejsce w historii filozofii polskiej, postaci, które poświęciły uwagę dogłębnej analizie takich zagadnień jak m.in. wychowanie fizyczne, wychowanie w kulturze, sport, higiena, wpływając tym samym w znacznej mierze na współczesną formę nauk o kulturze fizycznej. Zaliczyć do nich należy J. Śniadeckiego, F. Znanieckiego i S. Hessena.

Etap drugi tworzą filozoficzne aspekty rozważań teoretyków i praktyków wychowania fizycznego. Postrzegane na przestrzeni ostatniego stulecia zagadnienia filozoficzne objawiały się w studiach nad różnymi formami kultury fizycznej, nad wychowaniem fizycznym, turystyką, taternictwem i marynizmem. Kształtowały się

w trzech okresach historycznych: przełomu XIX i XX wieku, dwudziestolecia międzywojennego i Polski współczesnej. Koncepcje swoje formułowali wtedy H. Jordan, M. Zaruski, E. Piasecki oraz W. Osmolski, Z. Gilewicz, M. Demel.

Etap trzeci tworzą wypowiedzi filozofów kultury fizycznej, nadających kształt tej nowej postaci doświadczenia filozoficznego. Należą do nich J. Lipiec, J. Kosiewicz, S. Kowalczyk, M. Mylik, Z. Krawczyk, B. Urbankowski. Podejmowane przez nich zagadnienia z obszaru kultury fizycznej wynikają ze sfery ich fascynacji i zainteresowań filozoficznych. Tworzą przeto zróżnicowaną i zindywidualizowaną grupę tematyczną, od zagadnień etycznych, estetycznych po antropologiczne, ontologiczne i metodologiczne ujęcia, którym właściwie jest to, iż namysł nad zjawiskami kultury fizycznej powstaje na drodze od-filozoficznej. Filozofia wkracza zatem w obszar kultury fizycznej poprzez objęcie go swoją refleksją. Na tym etapie kształtowania się filozofii kultury fizycznej fakt dużej różnorodności podejmowanych wątków badawczych jest raczej nadzieją na poszerzanie właściwego jej przedmiotu badań i doświadczenia metodologicznego niż przeszkodą na drodze do samoustanowienia się nowej dziedziny filozofii. Trudności w ustanowieniu trwałych związków, ujawnieniu się tendencji i kierunków są faktem naturalnym na tym etapie rozwoju.

Książka J. Kosiewicza przedstawia dwa istotne aspekty konstytuującej się filozofii kultury fizycznej. Jej część pierwsza wyraża stan samoświadomości teoretycznej i metodologicznej nowej dyscypliny, druga i trzecia część obrazują zaś jej rzeczywisty wymiar ujawniający się w filozoficznych analizach wybranych aspektów kultury fizycznej. Idąc drogą swoich aktualnych naukowych preferencji badawczych, autor analizuje dwa obszary kultury fizycznej: sport i turystykę z rekreacją. Część druga zatytułowana *Sport w refleksji filozoficznej* jest próbą określenia właściwości świata sportu. Zastanawiając się nad kwestią istnienia uniwersalnych, stałych, obiektywnych właściwości sportu, J. Kosiewicz zajmuje stanowisko nominalistyczne, uważając, że sport nie może być traktowany jako zjawisko ogólne, nie stanowi też różnych postaci tego samego zjawiska, jest jedynie „nieuporządkowanym zbiorem kolejnych fenomenów nie dających się jednoznacznie zdefiniować”. Rodzący się w tej szerokiej perspektywie opis zjawisk i zachowań z obszaru rekreacji i turystyki jest w istocie swojej zabiegiem metodologicznym tworzącym podstawy dla ich teoretycznego ujęcia.

Książka J. Kosiewicza szeroko przedstawia filozoficzną problematykę kultury fizycznej, wskazując jej perspektywy rozwoju i formy krzepnięcia w postać aspirującej do autonomii dziedziny refleksji filozoficznej, z pełną świadomością jej związków z klasycznym obszarem doświadczenia filozoficznego.

Jakub Mosz